

تأمین مالی آموزش و پرورش در ایران

تألیف:

دکتر عبدالله انصاری

استادیار گروه پژوهشی اقتصاد آموزش و پرورش پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

سرشناسه	: انصاری، عبدالله، ۱۳۴۲.
عنوان و پدیدآور	: تأمین مالی آموزش و پرورش در ایران
مشخصات نشر	: نور علم و پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش
مشخصات ظاهری	: ۱۶۸ ص. : جلد اول، نمودار، مصور.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۶۶۹-۱۰۳-۴
وضعیت فهرست‌نویسی	: براساس اطلاعات فیبا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).
یادداشت	: کتابنامه ص ۱۲۵-۱۲۸
یادداشت	: انصاری، عبدالله، ۱۳۴۲، مؤلفه.
موضوع	: تأمین مالی آموزش و پرورش در ایران
موضوع	: اقتصاد آموزش
شناسه افزوده	: علی عرب مازار یزدی، ۱۳۴۱، ویراستار علمی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ۲-ت۶ الف LB ۲۸۲۶/۶
رده‌بندی دیویی	: ۳۷۹/۲

انتشارات نورعلم: تهران - خ ۱۲ فروردین - پلاک ۲۵۹ ط ۴ واحد ۸ تلفن ۶۶۴۰۳۶۱۰

noreelm@yahoo.com

۰۹۱۲۳۳۳۴۲۲۹

تأمین مالی آموزش و پرورش در ایران

تألیف: دکتر عبدالله انصاری

ویراستار علمی: دکتر علی عرب مازار یزدی

ناشر: نور علم و پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

چاپ و صحافی: النذیر

قیمت: ۶۵۰۰ تومان

فروشگاه در تهران: خیابان انقلاب - رویروی دبیرخانه دانشگاه تهران - بین خیابان فروردین و اردیبهشت

پایگاه اینترنتی: www.nooreelm.com

- کتابسرای اندیشه - نشر نور علم

موبایل کار: در صورت عدم دسترسی به کتابهای این انتشارات، از طریق تماس با شماره زیر

۰۹۱۲۳۳۳۴۲۲۹ کتابها با پست به تمام نقاط ایران ارسال می‌شود.

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۳۰ تا ۱۳	فصل اول: مبانی توسعه
۱۵	۱- آزادی
۱۵	۲- توسعه
۱۷	۳- توسعه پایدار
۱۸	۴- بازارها و آزادی
۱۹	۵- روابط میان کارگزاران در جامعه
۱۹	۵-۱- مفهوم عدالت
۲۰	۵-۲- هویت‌های مجاز
۲۲	۵-۳- معیارهای مشروعیت هویت جمعی
۲۲	۵-۳-۱- عدالت اساس تنظیم رابطه میان هویت‌های فردی و هویت‌های جمعی
۲۲	۵-۳-۲- ایجاد زمینه‌های آزادی
۲۳	۵-۳-۳- بهبود کیفیت زندگی
۲۳	۵-۴- حقوق جامعه و کارگزاران اقتصاد
۲۵	۶- اصول بهره‌برداری بهینه از منابع نفتی
۲۵	۶-۱- ویژگی‌های بهره‌برداری بهینه از منابع نفتی در اقتصاد ایران و در قالب توسعه پایدار
۲۶	۶-۱-۱- ویژگی‌های مشترک دو دیدگاه سنتی و توسعه پایدار در زمینه بهره‌برداری بهینه
۲۶	۶-۲- حد بهینه استخراج نفت
۲۷	۶-۳- ماهیت هزینه‌های مجاز از محل درآمدهای نفتی
۲۸	۶-۴- هدف‌گیری و ارزیابی وضعیت معیشتی
۲۹	۶-۵- محافظه‌کاری مالی
۲۹	۷- بررسی وظایف و عملکرد دولت در زمینه توسعه انسانی
۳۰	۷-۱- وظیفه دولت در زمینه تأمین مالی آموزش
۸۸ تا ۳۱	فصل دوم: تحلیل رفتار دولت در زمینه چگونگی تخصیص منابع به آموزش و پرورش
۳۳	۱- وضعیت تخصیص منابع دولتی به آموزش و پرورش در ایران
۳۳	۱-۱- سهم آموزش و پرورش از تولید ناخالص داخلی
۳۶	۱-۲- کسری بودجه آموزش و پرورش
۳۷	۱-۳- نسبت هزینه‌های پرسنلی و غیر پرسنلی
۳۸	۱-۴- برآورد سهم واقعی آموزش و پرورش از بودجه دولت

- ۴۰-۵-۱- برآورد سهم واقعی آموزش و پرورش از تولید ناخالص داخلی
- ۴۱-۶-۱- الگوی اختصاص اعتبارات بدون توجه به برنامه‌های توسعه و نیازهای بخش
- ۴۳-۲- آزادی انتخاب آموزش
- ۴۳-مقدمه
- ۴۴-۲-۱- اصلاحات در آموزش و پرورش و آزادی انتخاب آموزش
- ۴۵-۲-۲- تعریف آزادی انتخاب آموزش
- ۴۵-۲-۳- تنوع انگیزه‌ها در حمایت از آزادی انتخاب آموزش
- ۴۸-۲-۴- مخالفت با انتخاب آموزش
- ۵۰-۲-۵- جمع‌بندی نظرات موافق و مخالف
- ۵۰-۲-۶- رویکردهای آزادی انتخاب آموزش
- ۵۰-۲-۶-۱- رویکرد انتخاب دولتی
- ۵۴-۲-۶-۲- رویکرد انتخاب بازار
- ۵۸-۲-۶-۳- مقایسه رویکردهای انتخاب عمومی و انتخاب بازار
- ۳- عملکرد دولت در زمینه آزادی انتخاب آموزش (تحلیل قوانین و مقررات نظام آموزش عمومی کشور)
- ۵۹-۳-۱- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و آزادی انتخاب آموزش
- ۶۰-۳-۲- قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش
- ۶۱-۳-۳- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
- ۶۲-۳-۴- برنامه درسی ملی
- ۶۳-۳-۵- جایگاه رویکرد انتخاب دولتی آموزش در قوانین و مقررات نظام آموزش عمومی کشور
- ۷۳-۳-۶- جایگاه رویکرد انتخاب بازار در قوانین و مقررات نظام آموزشی کشور
- ۷۷-۴- جمع‌بندی و پیشنهاد
- ۸۰-۴-۱۱- خلاصه تحلیل رفتار دولت در زمینه توسعه فرصت‌های انتخاب آموزش و عملکرد بازار
- ۸۳-۵- تحلیل عملکرد دولت در ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی و بهره‌مندی از منابع دولتی
- ۸۵-۶- کیفیت آموزش
- ۸۶-۶-۱- وضعیت کیفیت آموزش در کشور
- ۸۷-۷- نهاد حکومتی ناظر بر کیفیت آموزش و پرورش
- ۱۰۸ تا ۸۹- فصل سوم: تهدیدها
- ۹۱-۱- چارچوب نظری تحلیل رفتار دولت در تخصیص منابع
- ۹۱-۱-۱- نارسایی تحلیل صرفاً اقتصادی
- ۹۱-۲-۱- رویکرد مبتنی بر نظریه انتخاب عمومی

۹۳	۳-۱- تحلیل اقتصادی کشورهای تک محصولی
۹۴	۴-۱- معرفی برخی از مفاهیم
۹۴	۵-۱- ویژگی‌های دولت افزونه‌ای
۹۷	۲- تطبیق ویژگی‌های دولت افزونه‌ای با دولت در ایران
۹۸	۱-۲- ترکیب درآمدهای دولت
۹۸	۲-۲- رابطه بخش نفت و گاز با دیگر بخش‌های اقتصادی
۱۰۰	۳-۲- سایر ویژگی‌ها
۱۰۰	۳- رفتار دولت در زمینه توزیع منابع میان بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف
۱۰۱	۱-۳- کارکرد متغیبات بودجه
۱۰۱	۲-۳- عوامل مؤثر بر بودجه و بودجه‌ریزی کشور و تأثیر آن بر تأمین بودجه آموزش و پرورش
۱۰۴	۳-۳- ویژگی‌های بودجه و بودجه‌ریزی در کشور
۱۰۶	۴- نقش انگیزه سوداگرانه و فساد در اختصاص ناکافی منابع به آموزش و پرورش
۱۰۷	۵- تخصیص اعتبارات دولتی به آموزش و پرورش
۱۱۶ تا ۱۰۹	فصل چهارم: الزام‌های بهره‌برداری بهینه از منابع نفتی کشور
۱۱۱	۱- ایجاد یک الگوی تعادل عمومی به عنوان ضابطه عملی توسعه
۱۱۱	۲- نگرش مربوط به بهره‌برداری از منابع نفتی در ایران
۱۱۳	۳- چارچوب هزینه کردن درآمدهای نفتی
۱۱۳	۴- سیاست مقابله با نوسان درآمدهای نفتی
۱۱۵	۱-۴- دلایل رعایت احتیاط در زمینه درآمدهای ارزی
۱۲۵ تا ۱۱۷	فصل پنجم: جمع‌بندی و پیشنهادها
۱۲۷	فهرست منابع

پیشگفتار

تأمین مالی آموزش و پرورش عمومی فرآیندی است که به وسیله آن درآمدهای مالیاتی و دیگر منابع به منظور تأسیس و اداره مدارس ابتدایی و متوسطه گردآوری می‌شود و طی آن منابع مذکور در مناطق گوناگون جغرافیایی به مدارس و در سطوح مختلف تحصیلی اختصاص می‌یابد. البته اصطلاح تأمین منابع مالی آموزش و پرورش گاهی برای مؤسسات پیش‌دستانی نیز به کار گرفته می‌شود. زمینه تأمین منابع مالی آموزش و پرورش به اندازه قابل توجهی از سایر زمینه‌های علوم بهره می‌گیرد. از آن‌جا که قوانین باید تصویب و اجرا شوند، تأمین منابع مالی آموزش و پرورش به سیاست و حقوق در آموزش و پرورش ارتباط پیدا می‌کند. به علاوه چون با جنبه‌هایی از علم اقتصاد و دارایی و مالیه مربوط است، ناگزیر از اصول اقتصاد آموزش و پرورش و مالیه عمومی نیز استفاده می‌کند. همچنین از آن‌جا که اهداف، راهبردها و سیاست‌های تأمین منابع آموزش و پرورش باید در قالب فعالیتهای روزمره در مدرسه‌ها پیاده شود، با اداره و مدیریت آموزش و پرورش هم مرتبط می‌شود.

بنابراین برای دستیابی به فهم و شناختی روشن از زمینه تأمین منابع مالی آموزش و پرورش لازم است تا آن را به عنوان دیدگاهی بر پایه تصمیم‌گیری در نظر گرفت که در آن تصمیم‌های آموزشی در قالب شیوه‌های تأمین منابع مالی برای آموزش و پرورش تعریف شده و بازتاب می‌یابند. هر دولتی اولویت‌های ویژه آموزش، نظام تأمین منابع مالی برای دولت، سازوکارهای سیاسی برای تصمیم‌گیری و ساختار و تشکیلات اداری برای پیاده سازی تصمیم‌ها را به شکل خاص خود دارا است. تأمین منابع مالی آموزش و پرورش این ساختارها و فرایندها را در خود منعکس می‌سازد. البته باید در کاربرد اصول تأمین منابع مالی آموزش و پرورش در جوامع مختلف به خصوصیات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آنها توجه داشت.

رویکرد این کتاب، پرداختن به موضوع تأمین مالی آموزش و پرورش در شرایطی آکنده از عوامل محیطی است. رویکرد یاد شده علاوه بر تحلیل وضعیت موجود تأمین مالی آموزش و پرورش در ایران، در تبیین وضعیت مطلوب، اصول، الزام‌ها و تدوین راهبردها و سیاست‌ها نیز بازتاب می‌یابد.

کتاب حاضر به بررسی جایگاه آموزش و پرورش در چارچوب مفهومی ویژه‌ای از توسعه اقتصادی می‌پردازد که در آن آزادی‌ها به صورت پیوسته گسترش می‌یابند. در پیوند میان آزادی، توسعه و عدالت نشان داده می‌شود که در اقتصاد متقاضی دستیابی به توسعه پایدار می‌توان از درآمد نفت برای توسعه انسانی استفاده کرد. بهره‌برداری از نفت برای توسعه

کمی و کیفی آموزش عمومی، از مسیر ارتقای سطح توانایی‌های مردم به گسترش آزادی افراد برای دستیابی به زندگی بهتر منجر می‌شود. علاوه بر این از آنجا که نسل‌های آینده نیز از منافع آموزش بهره‌مند می‌شوند و بهبود کیفیت خدمات آموزشی در راستای ارتقای سطح کیفیت زندگی مردم ارزیابی می‌شود، کاربرد منابع برای آموزش عمومی امری عادلانه، مجاز و سازگار با قرارداد اجتماعی میان ملت و دولت است. بررسی عملکرد دولت در زمینه تأمین مالی کافی برای دستیابی به آموزش با کیفیت و توسعه فرصت‌های انتخاب آموزش دلالت بر عملکرد نامناسب دولت دارد.

در ایران میزان منابع مالی اختصاص یافته از سوی دولت به آموزش و پرورش در مقایسه با دیگر کشورها کمتر است، سطح کیفیت خدمات آموزشی مناسب نیست، فرصت‌های انتخاب آموزش برای مردم محدود است، اعتبارات دولتی اختصاص یافته به آموزش هدفمند و مبتنی بر برنامه‌های توسعه نیست و سازوکار تخصیص آن نیز به بهبود کارایی و استفاده بهینه از منابع منجر نمی‌شود. در این کتاب با استفاده از رویکرد اقتصاد سیاسی و چارچوب تحلیلی "نظریه انتخاب عمومی"، دلیل اصلی تأمین مالی ناکافی آموزش و پرورش و به طور کلی رفتار دولت در چگونگی برخورد با بخش آموزش به افزونه ناشی از نفت و چگونگی بهره‌برداری از آن نسبت داده می‌شود. اعمال نفوذ گروه‌های قدرتمند در سوق دادن منابع به سوی برنامه‌ها و فعالیت‌هایی که منافع اجتماعی روشنی ندارند و در راستای توسعه کشور نیستند از یک سو و رفتار سوداگرانه برخی کارگزاران اجرایی از سویی دیگر، ترکیب مخارج دولت را متأثر می‌سازد و به دلیل نبود فرصت‌های قابل توجه افزونه جویی در آموزش و پرورش میزان منابع اختصاص یافته به آن را کاهش می‌دهد.

فصل نخست کتاب به تبیین مبانی نظری وضعیت آرمانی اختصاص دارد و به این پرسش پاسخ داده می‌شود که اگر جامعه‌ای اراده کند به توسعه پایدار دست یابد، کدامین الزام‌ها را باید رعایت کند؟ با تبیین اصول، چگونگی تنظیم روابط میان کارگزاران و جامعه، ویژگی‌های بهره‌برداری از منابع ملی و جایگاه آموزش و پرورش روشن می‌شود. فصل دوم به تبیین وضعیت موجود تأمین منابع مالی آموزش و پرورش اختصاص دارد که در آن رفتار دولت در زمینه چگونگی تخصیص منابع به آموزش و پرورش با استفاده از شاخصهای مرتبط تحلیل می‌شود. در ادامه اندیشه آزادی انتخاب آموزش تشریح و وضعیت موجود دسترسی به فرصت‌های انتخاب آموزش در ایران ارزیابی می‌شود. فصل سوم به تهدیدها و موانع فراوری دستیابی به وضعیت مطلوب در تخصیص منابع به آموزش و پرورش، با توجه به وضعیت مطلوب تبیین شده در فصل نخست اختصاص دارد. در فصل چهارم الزامهای

بهره برداری از منابع نفتی کشور عنوان و در فصل پنجم جمع بندی از مطالب کتاب ارائه می شود.

وظیفه خود می دانم از استاد بزرگوار سرکار خانم دکتر فیروزه خلعت بری که آشنایی با مبانی اندیشه توسعه پایدار را مرهون ایشان هستم قدردانی کنم. ساختار عمومی مطالب در فصل نخست برگرفته از آثار و آموخته های نگارنده در محضر این استاد گرانقدر است. همچنین از تلاش برادر اندیشمند جناب آقای دکتر علی عرب مازار یزدی که بازه پایداری دقت و پراستاری علمی این اثر را بر عهده گرفتند، صمیمانه سپاس گذاری می کنم. بدیهی است که مسئولیت تمامی کاستی ها بر عهده اینجانب است.

در پایان از اساتید محترم تقاضا دارم تا کاستی های احتمالی را یادآور شده و از ارائه پیشنهادهای اصلاحی خود دریغ نفرمایند.

عبداله انصاری

شهریور ماه ۱۳۹۰